

1891

Inledning

1891 talade Branting både i Stockholm den 1 maj och i Norberg den 3 maj. På den andra majdemonstrationen tillkom vid sidan av normalarbetsdagen ett annat viktigt krav: den allmänna rösträtten, en fråga som inte minst Hjalmar Branting var mycket engagerad i. Hans tal både i Stockholm och Norberg handlade uteslutande om detta. I övrigt vägde det jämt mellan de åtta majtalarna i Stockholm: fyra var hade det ena respektive det andra kravet som ämne, och resolutionen var uppdelad därefter i två avsnitt, med lite mera utrymme för 8-timmarsdagen. En vecka före majdemonstrationen, den 25 april, skrev Branting ett förord till Pehr Erikssons av SAPs norra och mellersta distriktet utgivna skrift *Åtta-timmarsdagen. Försök till utredning af normal-arbetsdags-frågan* (Stockholm 1891) där han bland annat citerar ur majresolutionen för 1890.

Inför internationalens andra kongress (i Bryssel 1893) diskuterades på ett partimöte i augusti också 1 maj. Kritiska synpunkter fördes fram mot en utökning av demonstrationskraven – en utökning av parollerna som för övrigt tilltog efterhand för att så småningom omfatta hela spektret av politiska krav. Ett argument var att man därmed gav motståndarna möjligheten att inte ta ställning eftersom det tycktes vara oklart vilket reformkrav som ansågs vara det viktigaste. Branting argumenterade emot. Han tyckte att allmänna rösträtten, "en livsfråga och vår närmaste ögonblicksfordran", borde vara med "hvarje gång en riktigt imponerande arbetaredemonstration anställdes" (*Social-Demokraten* 10 augusti 1891). Man hade för övrigt också inbjudit samtliga riksdagsmän för Stockholm, däribland liberala rösträttsvänner som exempelvis Fridtjuv Berg och Julius Mankell, för att tala om rösträtten men också om normalarbetsdagen. I arkivet efter SAPs norra och mellersta distrikt på ARAB finns 18 avböjande svar. Fridtjuv Berg hänvisade bland annat till att han hade varit en av talarna 1890.

När det gäller majtalarna i Stockholm så är det mycket anmärkningsvärt att finna en kvinna bland talarna, lärarinnan Emilie Rathou (se om henne bidraget i *Första Maj* 1949, s. 14f., av Elis Flodh). Det var under den här behandlade perioden nämligen få kvinnor som talade på majdemonstrationer. Emilie Rathou talade om röstträtt för kvinnor.

I Norberg var en innovation i majsammanhang att det följde en diskussion med mötesdeltagarna efter Brantings tal. Bland annat togs upp förslaget om en allmän rösträttsstrejk. Branting talade emot på grund av dess "obestämda allmänhet" men rekommenderade riktade strejkåtgärder inom samhällsviktiga områden. Senare skulle han trots en viss skepsis flera gånger hota med en politisk strejk i sina majtal, en strejk som ju också kom till stånd 1902. Branting förordade som möjlig påtryckning också en med riksdagen parallell "arbetarariksdag". Detta förverkligades på annat sätt genom folkrikdagarna efter 1893.

1. Talet 1 maj

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: 8-timmarsdag och allmän rösträtt. – Enligt programmet för majdemonstrationen: Den allmänna rösträtten.
- Källa: Social-Demokraten 1891-05-02, s. 1, Demonstrationen.

Medan arbetarskarorna världen rundt samlas i denna stund för 8-timmarsdagen, måste vi här i Sverge ännu demonstrera vid sidan häraf för själfva inkörsporten till både denna och alla andras reformer, för folkviljans rätt att bestämma om egna öden, för den *allmänna rösträtten*. Det är dock med skam vi måste bekänna att vi ännu endast kunna demonstrera, det vill säga att vi ännu äro för svaga att låta handling följa orden. Men den styrka vi icke nu ha, den skall komma, ifall hvar och en gör sin plikt.

Ännu trotsar dock den riksdag, som sitter och lagstiftar för folket utan folkets bemyndigande. Om några dagar skall under hänskratt den allmänna rösträttsmotionen falla i första kammaren, och i den andra mot en liten, ringa minoritet. Och det blir icke annorlunda förr än en ihärdig folkpåtryckning säger de regerande att nu kan det bli fara i dröjsmål. Man ser ju hur de fara fram nu. Tänk på den skamlösa Berghellska utvisningen, hvilken en majoritet i andra kammaren icke ens ville medgifva en förfrågan om! (Stormande bifall).

När ombuden för Sverges socialdemokratiska arbetare snart skola samlas till partikongress, bör där ställas bland de allra främsta frågorna: hvilka medel skola tillgripas för att eröfra rösträtten inom en snar, af oss själfva fastsatt tid? Vare sig vi bestämma oss för att försöka rikta mot samhällsmekanismens ömtåligaste utväxlingar den allmänna strejkens vapen eller kunna finna andra utvägar, något måste göras och göras *snart*.

Men under tiden må vi alla samlas enigt, enhälligt och medvetet om den allmänna rösträtten som något, hvilket verkligen är värdt att offra något för. Vi veta väl att steget är långt mellan att ett folk för allmän rösträtt och att det också lär sig att begagna densamma till sitt eget bästa; men detta skall och får ej minska vår ifver. Öfver allmän rösträtt går i alla fall den enda vägen framåt.

Sedan tal. uppläst resolutionen, hvilken enhälligt med handuppräckning antogo, slöt han med ett af dånande hurrarop åtföljt lefve för den allmänna rösträtten.

2. Resolutionen

- Källa: Program för majmötet i Stockholm, i Första maj [samling], vol. 1:01.

För normalarbetsdag

1 maj har, genom beslut fattade af de flesta länders arbetarepartier, blifvit arbetarklassens stora mönstrings- och demonstrationsdag, då världen rundt från det arbetande folket skallar dess närmaste internationella fordran på nutidssamhället: lagstadgad åtta timmars arbetsdag.

[...]

[samma text som i resolutionen 1890: Under den kapitalistiska storindustriella aeran...].

För rösträtt

Då det är orättfärdigt att största delen af samhällets myndiga medlemmar skola ha tunga skyldigheter, men inga rättigheter;

att de skola vara afskurna från hvarje medinflytande på tillkomsten af de lagar, de själfva skola lyda, på användningen af de skatter, de själfva skola betala;

då ensamt den allmänna rösträtten kan göra ett slut på denna orättvisa;

då slutligen den allmänna rösträtten är en oundgänglig förutsättning för att folket på laglig väg skall kunna bli herre i sitt eget hus och ombilda samhället efter sina behof, i stället för att det nu väsentligen endast tjänar öfverklassens fördel;

då sålunda den allmänna rösträttens snara beviljande är den enda vägen till en fredlig lösning af den stora sociala frågan:

så fordrar mötet för sin del allmän, lika och direkt valrätt, med tillräckliga garantier för denna rätts fria utöfvning, vid alla politiska och kommunala val, för alla myndiga män och kvinnor, utan några sådana inskränkningar och förbehåll, hvarigenom någon klass af oförvitliga medborgare allt framgent skulle förbli rättslösa.

Och på de senare årens erfarenheter gifvit vid handen, att regering och riksdag ej ämna taga någon hänsyn till folkets tydligt uttalade mening i denna fråga,

så uppmanar mötet Sveriges arbetare rundt om i landet att på det kraftigaste fortsätta agitationen för den allmänna rösträtten samt tillika taga under öfvervägande hvilka nya och kraftigare medel böra användas för att snarast erhålla denna naturliga rätt.

3. Majtal 3 maj

- Ort: Norberg, vid Arbetareföreningens lokal.
- Ämne: 8-timmars arbetsdag och allmän rösträtt.
- Källa: Avesta Tidning 1891-05-08, s. 2, Norbärg.

Demonstrationsmötet, förut i denna tidning omnämndt, ägde rum i söndags. Samling försiggick på Norbärgs torg under mycket ogynnsamt förhållande, näml. ösande hällregn. Något efter kl. 2 satte sig den till omkring ett tusental uppgående människoskaran i rörelse, med Norbärgs rösträttsförenings röda standar i spetsen, mot den gemensamma mötesplatsen, arbetareföreningens lokal i Kärrgrufvan, invid hvilken en provisorisk talarestol stod uppställd. Regnet upphörde så småningom, så att mötet kunde försiggå i det fria utan särskilda anordningar. – Hr Stäckig hälsade deltagarna välkomna, hvarefter man skred till val af ordförande. Och mötets första beslut blef att öfverlämna ordförandeklubban i hr Stäckigs hand. Denne tackade för förtroendet, hvarefter redaktör Hj. Branting besteg talarestolen och höll ett längre föredrag om "åtta timmars arbetsdag" och "om allmän rösträtt".

Grufarbetaren, mente talaren, vore mer än någon annan berättigad till kortare arbetstid, med det ansträngande och ofta nog lifsfarliga arbete, som dessa ha för händer. Den önskade fritiden skulle användas till att skaffa sig vidsträcktare bildning och insigt och någon gång tillfälle till små förströelser och den kortare arbetstiden skulle ha den fördelen, att ej några arbetare skulle behöfva gå lediga utan arbetet blefve då jämnare fördeladt. Jämförelser anställdes emellan härvarande grufarbetare och dylika i Englands kolgrufvor, hos hvilka också fråga om normal arbetsdag står på dagordningen, och hade all anledning att få en lycklig lösning.

Som förnämsta skälet för utsträckning af rösträtten, anfördes af talaren vidare att de strede mot både gudomlig och mänsklig rättvisa att pänningväldet skulle ha bestämmanderätten öfver samhällets arbetande medlemmar och dessa återigen skulle ingenting ha att säga i sina egna öden utan endast skyldigheter mot kommunen. Sedan utbragtes af talaren ett lefve för frågornas lyckliga lösning, hvilket af allmänheten besvarades med dånande hurrarop. Därpå utbragtes ett lefve för människovännen Hjalmar Branting, äfven detta åtföljdt af hurrarop, hvarpå marseljåsen uppspeltes af musikkåren. – Sedan vidtog diskussion först om normala arbetsdagen, hvarvid en del uppträdande ville på lagstiftningens väg ernå syftet, en del återigen genom fastare organisation arbetarne emellan slutligen tilltvinga sig frågans lyckliga lösning.

Därpå diskuterades frågan om på hvad sätt allmänna rösträtten skulle fortast ernås. En talare ville ta sig rätt; en del genom allmän sträjk ernå målet. Enligt Hj. Brantings åsigt kunde idén om allmän arbetsinställelse ej föra till målet, emedan om alla arbetare nedlade arbetet, de ej kunde påräkna något understöd och således kapitalet vore mest uthålligt. Skulle målet genom sträjk ernås borde arbetarne inom trafiken eller lossning och lastning af fartyg öfver hela landet inställa arbetet och under sträjktiden underhållas af de andra arbetarne och således vålla stagnation inom en hel näringsgren.

Mötets resolution blef således önskvärdheten af normal åtta timmars arbetsdag och rösträttens utsträckande till de under nuvarande förhållanden rättslösa.

Musikkåren blåste ett par stycken och mötet var slut. Den bästa ordning var rådande.

4. Majtal 3 maj

- Källa: Vestmanlands Läns Tidning 1891-05-05, s. 3, Arbetaredemonstrationer.

[... om demonstrationer på andra orter]

- Om demonstrationen i *Norberg* skrives jemväl till oss:

Samlingen skedde å torget i Norbergs by kl. half 2 i söndags, hvarefter marschen anträdde till Kärrgrufvan med rösträttsföreningens fana i spetsen. Vädret var regnigt, men himmelen klarnade vid mötets början. Sedan sång och messingsmusik utförts inför de här till ett antal af omkring 3,000 personer församlade, öppnades mötet af hr Stäckig, som utsågs till ordförande, hvarefter redaktör Branting, som anländt med middagståget, höll ett inledande föredrag om normalarbetsdag och allmän rösträtt, slutande med ett lefve för den svenska arbetareorganisationen.

Under den följande diskussionen voro alla talare ense om att normalarbetsdagen borde åvägbringas på lagstiftningens och organisationens väg, och mötet antog samma resolution som vid demonstrationen i Stockholm d. 1 d:s.

I fråga om medlen att vinna allmän rösträtt ansågos petitioner och resolutioner numera tjena till intet. En talare förordade allmän sträjk för att visa hvar makten låge. Hr Branting ansåg dock en allmän sträjk öfver hela landet kunna upprätthållas blott några få dagar; bättre vore att rikta en sträjk mot t.ex. all trafik i landet eller att samtidigt med riksdagen anordna en "arbetareriksdag", som skulle behandla samma

frågor som riksdagen. Ingen resolution fattades, utan frågan öfverlemnades till vidare diskussion inom arbetaresamfunden.

Hr Branting manade därefter till mangrann anslutning till det socialdemokratiska partiet och utbragte ett fyrfaldigt lefve för den socialdemokratiska arbetarerörelsen.

Mötet afslöts med afblåsande af marseljäsen. Närvarande voro kronofogden Karlsson och kronolänsman Bergström samt två poliser jemte fjärdingsman, äfvensom en del af ortens ståndspersoner. Allt förlöpte i lugn och god ordning.

5. Brantings nyhetstelegram om mötet i Norberg

- Källa: Social-Demokraten 1891-05-04, s. 1.

Kärrgrufvan 3 maj. Hällregn ända till middagen. Ändå processionen uppskattad till framemot 2,000 personer. Förträfflig stämning för lagstadgad 8 timmars dag och allmän rösträtt inom få år. Slöt med lefve socialdemokratien. Branting

6. Brantings artikel om mötet i Norberg

- Källa: Social-Demokraten 1891-05-05, s. 2, Norberg.

Kärrgrufvan sö[n]dags afton 3 maj.

Förmiddagens vackra väder hade följts af en hotande, molndiger himmel, och det var under stridt regn tåget passerade de sista stationerna fram mot Kärrgrufvan. Äfven i dag hvilade arbetet här, liksom vid mitt förra besök i trakten, men nu var det söndags- och demonstrationshvilan, icke det strejkens hotande lugn, som nyss så slog det onda samvetet på vissa håll, att hela trakten vimlade af soldater. Men se där på landsvägen, ser det icke ut som hade vi strejkdagarna igen! Midt i hällregnet strömmar fram med fasta steg en väldig arbetaremassa – bortåt 2,000 skattade man dem till – och i spetsen svajar Norbergs rösträttsförenings röda fana. Vid en järnvägsöfvergång ha de gjort halt och hälsa välkommen den från Stockholm anländande demonstrationstälaren, och så stämma vi möte vid Arbetareföreningens lokal.

Här ha på fristunder nitiska partivänner slagit upp i en skogsdunge en duktig estrad, som rymmer både talare, en väl sammansjungen arbetaresångförening och en dito messingsextett; öfver det hela svajar den röda fanan och rundtomkring skockar sig folkmassan; i utkanten skönjes en kronofogdemössa.

Efter sång och musik tar undertecknad i en timmes anförande invändningarna mot 8-timmarsdagen i kritiskt skärskådande och berättar en del om hur andra folk fått göra för att eröfra åt sig den allmänna rösträtten. Härpå vidtog diskussion i bägge frågorna under Sterkys ordförandeskap. Åtskilliga anföranden vittnade om samma ursprungliga kraft och naturligt klara blick för underklassens ställning i detta samhälle, som vi minnas från strejkdagarna slog de liberala tidningarnas referenter med förvåning. Man ville ha 8-timmars-dag – det var osanning att grufarbetarne redan nu hade sådan, upplystes det – och man ville ha den lagstadgad med tiden, men närmast var det förstas endast på organisationen man kunde bygga. Och i rösträttsfrågan hånades blodigt ned det gamla systemet att *be*; nej *ta* den skulle man, eljes blefve det aldrig något af, och största sympatierna voro för *allmän strejk*, mot hvilket begrepp i sin obestämda allmänhet

Hj. Branting dock ansåg sig böra uppträda; strejken borde riktas mot samhällsmekanismens ömtåligaste punkter och måste vara väl planlagd och förberedd, om den skulle ha utsikt att ej göra fiasko.

Sedan ett par insamlingar egt rum med godt resultat och ytterligare man bjudits på sång och musik afslöt Hj. Branting vid 6-tiden mötet med att motivera ett lefve för socialdemokratin, den stora driffjädern, som ligger bakom krafvet på nutidsreformerna, och på samma gång det stora målet, hvartill dessa blott äro steg på vägen. De lifliga hurraropen för socialdemokratin af dessa arbetaremassor midt ute på svenska landsbygden – vi önskade de kunde genljuda som varnande tidstecken i våra maktegandes öron, liksom de nu sändes dånande efter den hemåkande kronofogden.

Hj. B-g.